

ZÁCHRANNÉ ARCHEOLOGICKÉ VÝZKUMY V PRAZE V LETECH 1976 A 1977

Zdeněk Dragoun a kolektiv

Záchrana a dokumentace archeologických památek na území Prahy získala v letech 1976 a 1977 nové rozměry. Vzrůst nároků na předstihové a záchranné archeologické výzkumy má několik příčin: 1. Katastry obcí připojených k Praze v r. 1974 byly již plně začleněny do programu výstavby hlavního města. 2. Vedle pokračující výstavby velkých obytných celků v Severním a Jižním Městě byla zahájena příprava dosud největšího pražského sídliště - Jihozápadního Města, situovaného do archeologicky velmi exponované oblasti v povodí Prokopského (Dalejského) potoka, nedaleko známého butovického hradiště. 3. V historické části města se realizují nové významné stavební akce. Vedle další trasy metra je nejdůležitějším počinem zahájení regenerace areálu Ungeltu, jejíž první etapou je předstihový archeologický výzkum jednoho z nejdůležitějších prostorů městského jádra.

Počet nezbytných záchranných a předstihových výzkumů zcela vyčerpává kapacitu obou pražských pracovišť - Muzea hlavního města Prahy a Pražského střediska státní památkové péče a ochrany přírody i možnosti Archeologického ústavu ČSAV podílet se na záchraně archeologických památek v Praze. Novým charakterem úkolů i jejich množstvím se na svém zasedání zabývala i rada NVP (viz usnesení č. 236 z 8. 7. 1975). Při respektování nároků na záchranu a dokumentaci archeologických památek likvidovaných výstavbou věnují archeologická pracoviště v souladu s tímto usnesením především pozornost lokalitám, které mají předpoklady přinést vedle zmnožení archeologických nálezů i nové poznatky v řešení obecných otázek pravěkého a časně historického vývoje pražského území. Tento přístup vyžaduje zaměření pozornosti na fáze přípravy archeologických výzkumů, zejména na podrobnou prospekci formou soustavných průzkumů jednotlivých regionů. Na základě shromážděných poznatků jsou vytipovány lokality, jejichž výzkum bude přímo zaměřen k řešení konkrétních otázek chronologických, sociálně ekonomických atd. Této prospektorské činnosti se věnovalo především Muzeum hl. města Prahy, jehož pracovníci provedli průzkum katastrů oblasti Poberouní (především katastr obce Lipence), obcí Řeporyje, Stodůlky, Petrovice a Dolní Měcholupy. Uvedené průzkumy přinesly zjištění řady nových, dosud neregistrovaných lokalit, často z území, odkud nebyly známy téměř žádné nálezy.

Velký rozsah terénního výzkumu způsobuje, že se zpomalilo laboratorní i odborné zpracování nových nálezů. O řadě výzkumů z let 1976 a 1977 bude proto možné referovat až v následujících svazcích Pražského sborníku historického.

PRAHA 1 - STARÉ MĚSTO

V r. 1977 proběhla podstatná část rekonstrukce středotlakého plynovodu na Starém Městě. Bagrované rýhy široké 60 cm a hluboké 160-200 cm byly vedeny takřka přes celé Staré Město v trasách Divadelní - Krocínova - Karolíny Světlé - Bartolomějská - Na Perštýně - Uhelny trh - Rytířská, dále Dušní - Dlouhá Masná a Benediktská - Rybná - Královodvorská. Jejich průběžné sledování přineslo důležité poznatky o terénním reliéfu raně středověkého města. Na několika místech bylo zachyceno osídlení z 12. až 13. stol. Zahloubené jámy, menší i větší ohniště a kúlové jamky nerekonstruovatelného půdorysu byly zachyceny po celé délce

vybagrované rýhy na Uhelném trhu a v Rytířské ulici. Objekty se zahlubovaly do podložního písku údolní maninské terasy, jež směrem od Skořepky stoupala od kóty 192,78 až k 192,98 m na východním okraji Uhelného trhu a v Rytířské ulici dále k východu klesala až na úroveň 192,41 m před rozhraním čp. 533 a 534. Podobná situace byla zaznamenána v Masné ulici před čp. 699, 700 a 702, kde pod valounkovým štětováním středověké komunikace byla odkryta sídlištní vrstva a do podložního písku zahloubené objekty, datované keramikou do 1. pol. 13. stol. Úroveň podloží kolísá z kóty 188,38 m před čp. 702 přes výšky 188,56 a 188,25 před čp. 700, 188,36 před čp. 699, stoupá pak na 189,07 m před čp. 698 a dále klesá na úroveň 188,10 a 188,17 před čp. 683 na východním konci Masné ulice. Zvrstvení 12. - 13. stol. zachytila i sonda zahloubená do vybagrované rýhy za východním závěrem kostela sv. Ducha. Podloží bylo dosaženo na kótě 186,64 a do něho byl ještě cca 60 cm zahlouben nerekonstruovatelný objekt.

Zatím nejzajímavějším nálezem bylo odkrytí osmi kostrových hrobů v prostoru křižovatky Dušní - Dlouhá, jen mělce zahloubených do podloží svažujícího se směrem k severovýchodu z kóty 188,77 na kótu 188,24 m n. m. a směrem k severu na kótu 187,93 m n. m. Zjištěné pohřebiště je nálezem dvou bronzových náušnic o průměru 22 - 24 mm u hrobu č. 5 a denáru Břetislava II. objeveného v pravé ruce pohřbu č. 3 datováno do 11. stol.

Rekonstrukce plynovodu pokračovala drobnějšími akcemi v r. 1978.

Zdeněk Dragoun

ANEŽSKÝ KLÁŠTER

Na místě zbořeného čp. 831, přiléhajícího vně severní ohradní zdi klášterního areálu, započal v listopadu 1977 zjišťovací archeologický výzkum, který zachytil v sondě na nepodsklepeném místě bývalého světlíku čp. 831, na kótě 186,10 vrstvu s keramikou 14. - 15. stol. Tato vrstva nasedala na mohutné zbahnělé souvrství, obsahující jen sporadicky keramické nálezy a související pravděpodobně se záplavovou činností Vltavy. Uvedené souvrství bylo zachyceno v mocnosti 340 cm a zřejmě pokračovalo dále pod dosaženou kótu 182,46, tvořeno v dolních partiích sterilními jílovitopísčitymi vrstvami šedých odstínů.

Odlíšná situace byla zjištěna ve sklepe bývalého čp. 831, jehož jižní stěna byla vyžděna z pravidelných opukových kvádrů větších rozměrů. Pod podlahou sklepa byla zachycena asi 80 cm vysoká bahnitá vrstva s keramikou 14. stol., tvořící tenké plástvičky, vzniklé patrně působením záplav. Bahnitá vrstva nasedala na 60 cm mocnou vrstvu stavební suti, tvořené úlomky kamene, cihel, prežů a hrudkami malty, jež dosahovala téměř na rozhraní základového a nadzemního zdiva jižní stěny na kótě 183,34. Základové zdivo bylo odkryto ve výšce 90 cm a jeho základová spára nebyla zachycena. Podložní nazelenale šedá jílovitopísčitá vrstva byla zaznamenána na kótě 182,80 m n. m. V souvislosti se stavbou zachycené zdi došlo patrně ke zvýšení terénu o cca 80 cm. Zvýšený terén byl zpevněn proti řece dřevěným vyplétaným plůtkem. Odkryté zdivo, nápadné kvalitním kvádrkovým lícem, který nasedá na tři spodní vrstvy rozměrných pískovcových bloků pečlivě opracovaných a podřezávaně spárovaných, náleží pravděpodobně stavbě, která vyčnívala dále k severu dnešního klášterního areálu. Její rozlohu a funkci bude třeba osvětlit dalším výzkumem.

Zdeněk Dragoun

MALÉ NAMĚSTÍ

Při rekonstrukci vodovodu byl proveden v březnu 1977 záchranný archeologický výzkum ve vybagrované rýze o délce cca 50 m podél západní strany Malého nám. před čp. 144, 143, 142 a částí čp. 138. Výzkumu předcházelo sledování obdobné rýhy na protější straně náměstí před radničním blokem, kde však byla situace takřka kompletně zničena recentními zásahy

inženýrských sítí; pouze před rozhraním čp. 7 a 8 byly pod valounkovým štětováním zachyceny zbytky neporušeného podloží (jemné písky) v nadmořské výšce 189,46 m. Zvrstvení terénu na západní straně náměstí bylo naopak dobře zachováno jen s menšími zásahy kanalizačních a vodovodních přípojek a s porušením celého úseku před čp. 138. Pod vrstvami navážkového charakteru byla po celé délce výkopu zachycena 20 - 90 cm mocná jílovitohlinitá vrstva se zachovanými organickými zbytky (dřevo, kůže), představující pravděpodobně blátivý terén raně středověké cesty, promíšený odpadky. Několik zlomků keramiky z této vrstvy je možno klást do 13. stol. Pod zmíněným terénem bylo odkryto valounkové štětování, tvořící uměle zpevňovaný povrch komunikace. V jižním konci výkopu bylo odbagrováno a dokumentováno z profilu, ve střední a severní části bylo zjištěno pět drobnými sondami prohlubujícími dno vybagrované rýhy. Tímto způsobem bylo zachyceno rovněž podloží tvořené hnědožlutým pískem přecházejícím do jemného, slídnatého žlutého písku, jenž nasedal na šterkopísky údolní maninské terasy, na níž je zřetelně situována celá plocha Malého náměstí. Podle zachycených nivelet terén terasy směrem od severního konce výkopu nepatrně stoupal z úrovně 189,46 na kótu 189,62 m n. m. a poté prudčeji klesal až na kótu 189,08 m v jižním konci výkopu.

Jižní část vybagrované rýhy přinesla zajímavý nález kosterních pozůstatků pěti pohřbených jedinců, tvořících dvě poněkud vzdálené skupinky. Jižnější obsahovala tři hroby umístěné těsně u sebe, severnější pak dva další ve vzájemné superpozici. Všechny pohřby byly překryty valounkovým štětováním a jen ne patrně zahloubeny do podložního písku (nejhlubší hrob č. 5 byl zahlouben pouhých 20 cm pod úroveň štětování; lebka hrobu č. 3 byla přímo na bázi štětování a její úlomky z něj dokonce vyčnívaly ven). Kostry byly uloženy v natažené poloze, vykazovaly jednotnou orientaci a u žádné nebyly nalezeny milodary, přestože čtyři z pěti pohřbů byly výkopem přetnuty v místech obvyklého uložení hrobové výbavy (dvakrát v okolí lebky, dvakrát v prostoru dolních končetin). Z těchto důvodů je pravděpodobně možné vyloučit pravěký původ hrobů a vzhledem k jejich překrytí vrstvou vzniklou nejpozději ve 13. stol. uvažovat o jejich příslušnosti k raně historickému období.

Zdeněk Dragoun

HUSOVA UL. ČP. 352/I (DŮM U SLADKÝCH)

V rámci rekonstrukce západního a jižního křídla rozsáhlého domu čp. 352/I (ppč. 380), který vznikl stavebním spojením pěti původně samostatných objektů a v jehož hmotě se zachovaly zbytky dvou románských kamenných domů, se vedle stavebně historického průzkumu (PSSPPOP, dr. Ambrožová, dr. Píša) uskutečnil i předstihový archeologický výzkum, prováděný AÚ ČSAV a PSSPPOP od ledna do října 1977 za mimořádné podpory investora (ČSAV) i prováděcího podniku (PSP). Výzkum se zaměřil především na zjištění původního reliéfu a jeho vývoje a na sledování nejstaršího osídlení ve zkoumaném prostoru. Tyto úkoly byly sledovány dvěma sondami na dvoře (č. I a VII/77) a zjišťovací sondáží (č. II - VI) i plošným odkryvem ve sklepech pod západním průčelím domu podél Husovy ulice.

Jejich výsledky zcela jednoznačně potvrdily již dřívější zjištění (výzkum ve vozovce Jilské ul. v r. 1976), že celý blok domů mezi Jilskou a Husovou ulicí a mezi kostelem sv. Jiljí a Perštýnem je vzhledem k původnímu reliéfu situován na okraji nivy (kóta pův. terénu 188,0) těsně pod údolní hranou maninské terasy (úroveň IV a), která probíhá zhruba v trase dnešní Jilské ulice (kóta pův. terénu 190,2) od Perštýna k Malému náměstí. Nově se zjistilo, že podél této údolní hrany vzniklo v pleistocénní nivě (úroveň IV c) výmolnou činností povodňových vod mělké přehlobení (kóta dna 185,6; max hl. 240 cm), které bylo v holocénu zarovnáno s okolní úrovní nivy (kóta 187,0 - 188,0) tmavými humózními písčitohlinitými náplavy. Na zkoumaném východním břehu tohoto přehlobení (západní probíhal záp. od Husovy ulice) se v sondě 1/77 místy zachovala i tzv. dlažba z větších valounů (o \varnothing 10 - 15 cm), typická pro

rozhraní holocenních a pleistocenních náplavů. Z hlavních příčných pruhů směru západ - východ lze odvodit i směr údolnice tohoto přehluvení, který se od trasy dnešní Husovy ulice odchytil poněkud k severovýchodu a sleduje průběh údolní terasy IV a. V severojižním směru byla humózní povodňová výplň přehluvení sledována v délce 50 m na podélném profilu, v němž se její povrch povlovně svažoval k severu (ke kostelu sv. Jiljí) z výšky 188,0 m n. m. (v sondě 1/77) na kótu 187,0 (v nejsevernějším sklepe), tedy zhruba 2% spádem. Tato úroveň, tvořena povrchem holocenních povodňových sterilních písčitých hlín, těsně pod terasou překrytých polohou sypkých drobných šterkopísků (přemístěných z terasové úrovně IV a ?), představuje ve zkoumaném prostoru úroveň geologického podloží, která tvoří bázi povodňových náplavů z historické doby i z nejstaršího raně středověkého osídlení. Toto zjištění je prvním archeologickým důkazem o stáří humózních písčitohlinitých povodňových náplavů v nivě na území Starého Města, který plně potvrzuje reálnost Zárubovy a Šimkovy rekonstrukce původního reliéfu v pravobřežním historickém jádru Prahy (rovinatý ráz nivy i údolní terasy, povlovně se svažující směrem k řece) a zároveň vyvrací všechny rekonstrukční pokusy, které předpokládají značnou původní členitost tohoto území.

Vývoj reliéfu vlivem antropogenní činnosti zachytily až po současnou úroveň (kóta 191,6-191,0) obě sondy na dvoře (č. 1/77 podél jižního obvodu dvora, č. VII/77 v jeho severozápadním rohu), v nichž mocnost nadloží dosahovala 350 a 435 cm (bez hloubky objektů pod úrovní podloží), tedy o 150 - 235 cm více než na terase ve vozovce Jilské ulice (max. 200 cm). V obou sondách, vzdálených od sebe 30 m se v nadložní stratigrafii projevovaly shody a rozdíly, z nichž lze v hrubých rysech rekonstruovat nárůst terénu na zkoumaných domovních parcelách v nivě pod údolní hranou terasy, ohrožovaných katastrofálními povodněmi zejména po stavbě pevných jezů ve druhé polovině 13. stol. V raném středověku probíhalo toto umělé zvyšování terénu postupně až do výše 150 cm jako výsledek intenzivního a souvislého osídlení, v jehož průběhu se terén bezděčně zvyšoval nárůstem typicky sídlištních vrstev s četnými sídlištními zbytky a povrchovými i zahlobenými objekty v několika úrovních nad sebou. Zdá se, že tempo tohoto nárůstu bylo na celé zájmové ploše zhruba rovnoměrné, neboť úroveň terénu ještě kolem poloviny 13. stol., ač o 150 cm vyšší, se mírně svažovala k severu v tomtéž sklonu jako povrch podloží (z kóty 189,5 na 188,4). Výraznou změnu v charakteru dalšího zvyšování terénu i osídlení představuje na zkoumaných parcelách horizont druhé poloviny 13. stol. Tehdy se úroveň terénu začala patrně už záměrně a snad i zrychleným tempem zvyšovat jednorázovými násypy většinou ze „staveništních materiálů“, prokládaných převážně polohami hlinitých písků a šterků, které asi pocházejí z výkopů stavebních jam pro podsklepené kamenné domy v nejbližším okolí. Od raně středověkého, výrazně sídlištního souvrství se tyto vrcholně středověké násypy a navážky odlišují kromě materiálu především nepravidelným horizontálním průběhem i mocností, absencí jakýchkoli objektů a jen zcela ojedinělým výskytem drobných artefaktů (zpravidla „atypické“ keramické střípky). I když právě tato jejich poslední typická vlastnost znemožňuje detailněji sledovat tempo nárůstu terénu v mladším období vrcholného a v pozdním středověku, lze z výškového vztahu některých datovaných kamenných domů k těmto násypům usuzovat, že toto umělé zvyšování terénu jako záměrná ochrana proti povodním dosáhlo na většině sledovaných parcel zhruba dnešní úrovně už v 16. stol. O tom, že cíle bylo již tehdy dosaženo, svědčí fakt, že kromě severozápadního rohu celý dnešní dvůr čp. 325/I, který vznikl sloučením několika domovních parcel v r. 1844, zůstal následujícího roku za nejkatastrofálnější povodně v dějinách Prahy mimo záplavovou čáru.

Raně středověké osídlení, které se na vytvoření takřka 4,5 m vysokého nadloží podílelo celou jednou třetinou, bylo plošně zkoumáno v nejsevernějším sklepe, jediném, pod jehož podlahou (kóta 187,8) se zachovala v intaktním stavu báze raně středověkého nadloží. Její prolil, dochovaný do výšky 80 cm, vykazuje velmi komplikovanou stratigrafickou situaci, která je

projevem značné intenzity osídlení. Toto osídlení zde začalo až po katastrofální povodni (povodních?) v historické době, jejíž jílovitopísčitohlinitý nános s nálezy keramiky s kalichovitou profilací okraje a výjimečně i středohradištního rázu (byly sem povodní transportovány pravděpodobně z nedalekého okolí) nasedal přímo na sterilní povodňovou výplň přehlobení. Tento nános o mocnosti 30 cm, v níž se daly rozlišit tři polohy, vyskytoval se pouze v severním sklepe a v sondě VII/77 na dvoře, kde úroveň starších holocénních náplavů nepřevyšovala kótu 187,0. V místě svého výskytu představoval jeho povrch původní půdní typ, v němž nejmladší nálezy jsou reprezentovány silnostěnnou keramikou s archaicky zduřelými okraji, která technologií i úpravou povrchu navazuje na starší keramikou s kalichovitou profilací. Tvary s archaickým zduřelým okrajem charakterizují časový horizont nejstaršího intenzivního osídlení v severní části sledovaného území, kde v této fázi vzniká nejstarší, 20 - 30 cm vysoké sídlištní souvrství s plošně rozsáhlými i menšími zahloubenými objekty, jejichž interpretaci znesnadňuje značná torzovitost. Podle četných nálezů železné strusky a mělkých oválných pecí se zdá, že toto osídlení, plošně omezené na severní část parcely č. 380, mělo alespoň ve zkoumaném prostoru výrobní povahu. Z historického hlediska nejzávažnějším přínosem výzkumu je zachycení výrazné změny v dosavadním charakteru osídlení, v níž se odráží i vývoj v celém pravobřežním pražském podhradí. Ta se v nálezové a terénní situaci projevuje již souvislým osídlením v celém zkoumaném území a zejména výstavbou románského kamenného domu a šesti polozemnic, z nichž dvě byly situovány v hloubce parcel a čtyři v jedné řadě s kamenným domem v dnešní uliční čáře Husovy ulice. K této změně, jejímž vnějším projevem je stabilizace uliční čáry a snad už organizovaná zástavba na rozparcelovaném, souvisle osídleném prostoru, došlo v zájmovém území podle dosavadních chronologických kritérií patrně až v pozdní době románské, kdy v keramické produkci začíná a vrcholí masová výroba tvarů se zduřelým okrajem. Projevem další změny ve vnějším obrazu tohoto osídlení je zánik polozemnic nejpozději kolem poloviny 13. stol., jímž začíná nová etapa ve výstavbě raně gotického města, kterou lze archeologicky sledovat už jen v horizontu vrcholně středověkých navážek a násypů.

Ladislav Hrdlička

UL. NA MŮSTKU

Při stavbě pražského metra - trasy A - provádělo Pražské středisko státní památkové péče a ochrany přírody archeologický dohled na staveništi stanice Můstek a příslušného podchodu v křížení ulic Na můstku, Na příkopě, 28. října a Václavského náměstí. Podle možností daných postupem stavby byl dohled rozšiřován v r. 1976 a 1977 na menší záchranné výzkumy. Mimo různá drobná zjištění se podařilo zdokumentovat vodoteče v ul. 28. října a Na příkopě. Ačkoli obě probíhají zhruba stejným směrem (severovýchod - jihozápad), lze důvodně soudit, že jde o vodoteče různé, s rozvodím přibližně v ose dnešního Václavského náměstí. Nutno podotknout, že nejde o objekty intencionální, i když jejich průběh mohl spolupůsobit při vzniku fortifikace. Severně od těchto vodotečí, v ul. Na můstku, byl stavební jámou přetřát příkop staroměstského opevnění, včetně obou opěrných zdí stavěných z lomového kamene na maltu (severní z břidlice, jižní z křemene). Dno příkopu bylo pouze pískové, uměle nezpevněné. V souvislosti s odkrytím severní opěrné zdi byl objeven zbytek mostu, vedoucího přes příkop v době, kdy byl příkop již částečně zasypán. Terminus post quem pro datování mostu udává obsah jímky, která byla před jeho stavbou umístěna do příkopu již částečně zasypaného (přelom 14. a 15. stol.). Zbytky přemostění bylo možno prozkoumat jen díky poloze na okraji stavební jámy. Vzhledem k tomu mohl být také projekt upraven tak, aby byl nález zkonzervován a ponechán odkrytý ve stěně vestibulu stanice metra.

Ladislav Špaček

ŘÁSNOVKA ČP. 784

V dubnu 1977 proběhl záchranný výzkum na parcele čp. 784/I v souvislosti se stavebními pracemi. Na ploše částečně vybagrované bylo zvoleno pět sond tak, aby dokumentované profily zachytily jednak kompletní stratigrafii od dnešního povrchu až po podložní štěrkopísek (sonda č. 1 a 3), jednak odkryly situaci na exponovaných místech. Výzkum přinesl řadu dokladů osídlení východního sousedství kostela sv. Haštala nejpozději v 1. pol. 13. stol., tedy zhruba v době nejstarší písemné zmínky o kostele. Kromě sídlištní vrstvy bylo zachyceno i mělce zahloubené ohniště. Z nálezů převládala keramika a kosti, nechyběly však ani doklady řemeslné produkce (struska, odpad při výrobě kostěných knoflíků). Sonda č. 4 zachycovala terénní situaci vně východní zdi středověké věžovité stavby datované autory stavebně historického průzkumu J. Vodičkovou a J. Mayerem do 13. stol. Archeologické nálezy tomuto datování neodporují; zpochybňují pouze označení spodního podlaží stavby za přízemí. Stavebním průzkumem zachycená podlaha objektu je proti úrovni podloží vně východní zdi zahloubena téměř o 1,5 m. Zjištěné osídlení je zřejmě ještě situováno na polohu maninské terasy, svažující se severním směrem k řece v rozmezích zachycených úrovní podloží 1 88,52 - 1 88,27 m n.m. Hranu terasy je třeba předpokládat v těsném sousedství prozkoumané plochy.

Zdeněk Dragoun

UNGELT

Od r. 1977 se Muzeum hlavního města Prahy podílí na předstihovém archeologickém výzkumu Ungeltu, prováděném v souvislosti s jeho rekonstrukcí a úplnou regenerací týmem odborníků pod vedením Archeologického ústavu ČSAV spolu s Pražským střediskem státní památkové péče a ochrany přírody. V r. 1977 provádělo Muzeum výzkum ve východní části areálu, na dvorku čp. 636 a 637. V jarních měsících zde byla otevřena sonda, odkrývající severní polovinu (jižní bude možné zkoumat až po úplném statickém zajištění budovy čp. 636). Pod recentními objekty (zděné jímky a základy domu), překvapivě umístěnými na tak malé ploše, se nacházely navážkové vrstvy, včetně renesančních, jejichž úroveň se nebude nivelačně příliš lišit od dnešní (kóta 193,13 - povrch). Nejvýraznější přemístěnou vrstvou je vrstva opuky se zlomkem opracovaného článku, pokrývající dvě třetiny sondy v síle až 40 cm. Těsně pod opukou místy vystupuje vrstva malty se zlomky cihel a dlaždic, k jejichž přibližné dataci přispívají nálezy červeně malované keramiky a rovněž nálezy z horních vrstev stratigrafie, které pocházejí z konce 13. stol. O vrstvě opuky je možné uvažovat jako o dokladu využití zbytků stavební činnosti z nejbližšího okolí (snad od sv. Jakuba?). Do navážkových vrstev je zapuštěna odpadní jáma s keramickým materiálem 15. stol. (ve výplni množství bronzoviny a strusky), velice hluboká, protínající již i vrstvy sídlištního charakteru. Jejich souvislý sled, v některých místech s výrobními objekty (pece, ohniště) a dlážděním jednotlivých úrovní dvorku, překrývá dva nejstarší objekty zahloubené do podloží (štěrkopísky s posejpm místy na povrchu, kóta 190,21, mimo objekty). Jedná se o dvě rozsáhlé polozemnice, které lze předběžně datovat podle keramického materiálu do 1. pol. 13. stol. Byl rovněž stratigraficky zachycen vztah terénu k stávající okolní zástavbě na západní a severní straně dvorku. Nejstarší stavbou bude pravděpodobně úsek zdiva pod obvodovou zdí čp. 637. V nadzemní lícované části je opálený požárem a nivelačně i stratigraficky souvisí s mísovitým ohništěm, datovaným do 2. pol. 13. stol., a rovněž s povrchem staveništních vrstev s opukou. Můžeme tedy objekt klást do 2. pol. 13. stol.

Terén celého dnešního Týnského dvora se pozvolna zvedá od západu k východu, směrem od Týnského chrámu ke sv. Jakubu. Vrstvy sídlištní i nejstarší navážkové na dvorku čp. 636 a 637 však mají opačný sklon. Snad je to dáno tím, že nejstarší objekty, jejichž okraj se nachází v západní třetině dvorku, byly značně rozsáhlé a po skončení jejich funkce docházelo k

dlouhodobému slehávání vrstev nad výplní směrem do středu objektů. Patrně proto je vyrovnávací opuková vrstva při východní straně nejmocnější a naopak se v místech linie okrajů obou polozemnic vytrácí.

Julie Richterová

PRAHA 1 - NOVÉ MĚSTO

BISKUPSKÁ UL.

Při výkopu rýhy pro elektrický kabel byl v chodníku před čp. 1154 odkryt pozůstatek kamenné stavby. Při návštěvě referenta ve dnech 10. a 15. 4. 1976 bylo zjištěno, že líc staršího zdiva leží 130 cm severněji, než probíhá parcelní čára čp. 1154. Zdivo tvoří nároží o délce 5,5 m a vnitřní šířce 0,8 m. Další pokračování bylo porušeno či zničeno základy dnešní budovy. Od severozápadního nároží čp. 1154 je vnitřní líc vzdálena 9,7 m. V západní zdi zjištěné kamenné stavby jsou kvádrčky 26 - 39 cm dlouhé a 10 - 12 cm vysoké; jejich líc je obrácena dovnitř objektu. V severní části se vyskytují kameny větších rozměrů (délka 31 - 37 cm, výška 10 - 21,5 cm). V koruně zdiva bylo použito velkých opukových kamenů, a menších ploten (délka 31 cm, výška 6 - 8 cm) vázaných světle šedou maltou. Zvláštností je opukový kámen s vyrytým „čtyřlístkem“ (zubadlo?). Ve zdivu jsou patrné části doplněné cihlami (délka 12 cm, výška 8 cm). Písčité podloží bylo zjištěno v hloubce 90 cm (východní strana) a 160 cm. Nalezené zdivo strukturou použitého materiálu a hloubkou založení se nápadně shoduje s typem opracovaných opukových kamenů, jak byly zjištěny v obvodovém zdivu sklepa č. 1. Spolu s ním zřejmě patří k raně středověké zástavbě z 1. pol. 13. stol. (V. Huml, Výsledky archeologického výzkumu bývalého Biskupského dvora v Praze 1, in: Zaniklé středověké vesnice v ČSSR, Mikulov 1971, str. 59; J. Joachimová Hradištko, neboli dvůr Sv. Petra na Poříčí v Praze, rkp. v MMP). Nález zdiva před čp. 1154 potvrdil správnost geofyzikálního měření z r. 1973, na jehož základě byla V. Bártou (Geofyzika, n. p.) vypracována geofyzikální mapa 1: 200 (V. Huml, in: Výzkumy v Čechách 1973, str. 127 - 128). Podle této mapy je patrné, že před domem čp. 1154 byl naměřen zvýšený odpor, signalizující přítomnost starších zdí.

Václav Huml

DIVADELNÍ UL.

V říjnu až listopadu 1977 proběhl zjišťovací záchranný výzkum na staveništi nové doplňovací budovy Národního divadla. Pro výzkum byl určen prostor o rozměrech 10 x 10 m zhruba uprostřed staveniště v bývalé školní zahradě. Výzkumem tohoto vzorku byly zachyceny raně středověké sídlištní vrstvy převážně výrobního charakteru. Získaný keramický materiál lze zařadit do 2. pol. 12. stol. a do 13. stol. Výzkum ověřil poměrně husté osídlení ploch za staroměstskými hradbami v místech, kde je písemnými prameny 14. stol. doložena intenzivní výroba stavebních materiálů. Archeologický dohled nad zemními pracemi bude pokračovat po celou dobu stavby.

Marie Šírová

PRAHA 1 - MALÁ STRANA

HELLICHOVA UL.

V červnu 1977 proběhl záchranný archeologický výzkum v Hellichově ulici v souvislosti s rekonstrukcí plynovodu. V dolní polovině západní části ulice mezi Karmelitskou a Seminářskou zahradou na parcele č. kat. 1054 byly zachyceny raně středověké sídlištní vrstvy

a řada drobných objektů s keramikou 13. stol. Odkryté objekty náležejí písemnými prameny doložené osadě Nebovidy s kostelem Sv. Vavřince, který dosud stojí v těsné blízkosti, severně od výkopu. Výsledky výzkumu zpracovává M. Šírová.

Zvonimír Dragoun

PRAHA 2 - NOVÉ MĚSTO

UL. NA BOJIŠTI

V létě 1974 se prováděl předstihový výzkum na staveništi centrálního dispečinku metra v Praze 2, v prostoru bývalého sokolského cvičiště mezi ulicemi Na bojišti a Kateřinskou, na parcele č. kat. 1684 a 1691 - 6. V rámci staveniště bylo možno provést pouze dvě sondy, a to v blízkosti domu čp. 465/II, kde se v r. 1929 našly základy románského jednolodního kostela sv. Jana na Bojišti; sondy byly položeny v prostoru mezi dvěma křídly domu čp. 466/II. Kostel sv. Jana Evangelisty byl votivním kostelem, který dala postavit Alžběta, manželka Bedřichova, na památku bitvy svedené zde r. 1179 mezi dvěma Přemyslovci, Bedřichem a Soběslavem II. Kolem kostelíku vznikla patrně farní osada, o níž nemáme žádné zprávy, víme však, že kostel zanikl v husitských válkách. W. W. Tomek ho v Dějepisu města Prahy uvádí v 15. stol. jako pustý.

Výzkum, ač nevelký rozsahem - byly vypracovány pouze dvě dlouhé sondy - přinesl zajímavé poznatky o tomto místě. V sondách jsme odkryli dva objekty neobvyklého tvaru i výplně: šlo o hluboké šachty pravouhlého půdorysu o rozměrech 120 x 140 cm; zjištěná hloubka první z nich byla 390 cm pod dnešním povrchem. Zahlubovala se do rostlého podloží rezavého šterkopísku vltavské terasy vinohradské, který byl ve svrchní části ještě sypký, s četnými valouny, ve spodní však tak ulehlý, že dosahoval téměř tvrdosti skály, do níž byla šachtice jakoby vytesána. Dno objektu dosáhlo skalního podloží černošedých břidlic libeňských, stěny byly rovné a spadaly svisle dolů. Ve výplni se jevílo zřetelné zvrstvení: tmavá porézní humusovitá hlína byla v horní části proložena jílovitou vrstvou mísovitého průřezu, při dně pak probíhaly vrstvičky písku. Zajímavé bylo umístění keramiky, již jsme našli značné množství, ať ve zlomcích, či v celých nádobách. Nacházela se v celém vnitřním prostoru objektu, od svrchních zásepových vrstev až téměř ke dnu, v celkovém počtu třiceti kusů. Šachtice v sondě 2 byla podobného charakteru, její výzkum však nebyl dokončen. Keramický inventář obsahoval vesměs užitkové zboží, většinou hrnce, s uchem i bezuché, dále džbány a mísu a časově spadal převážně do 14. stol., spíše do jeho druhé poloviny, případně na počátek 15. stol. Kromě těchto dvou objektů jsme odhalili ještě v sondě 1 ohniště se zlomky keramiky ze 13. stol. a v sondě 2 skupinu kulturních jam s novověkou keramikou většinou ze 16. stol.

Naleziště leželo na samém okraji Nového Města pražského, až v těsné blízkosti karlovského opevnění při bráně Sv. Jana, zvané Slepá. Starší osídlení před novoměstskou výstavbou je tu doloženo existencí románského kostela sv. Jana na Bojišti, který sousedil s jednou ze známých osad kolem románské Prahy zvané Rybníček, nebyl však její součástí. J. Čarek nevylučuje možnost existence osady kolem kostela, o níž však nebyly žádné doklady. Výzkum tedy tento doklad přinesl, ovšem pouze v nálezů ohniště s keramikou 13. stol. Ostatní objevy byly mladší, náležely až novoměstské zástavbě, a to spíše její druhé fázi.

Přesnou analogii ke dvěma hlubokým šachticím z území Prahy neznáme, podle nálezových okolností je však můžeme interpretovat jako jakési sklípky - spižírny, či chladničky, náležející k vybavení gotických domů. Srovnáním údajů W. W. Tomka a starších plánů Prahy bylo zjištěno, že v rámci čp. 466/II stály nejspíše čtyři domy novoměstských řemeslníků, s jejichž řadou patrně paralelně probíhala řada sklípků. Nálezové okolnosti svědčí o tom, že tyto spižírny byly zasypány náhle, nikoli postupně zanášeny, a tento zánik můžeme nejpravděpodobněji spojovat s husitskými válkami. Dalším přínosem výzkumu je tedy nález uceleného souboru keramiky, při jehož datování je terminus ante quem r. 1420, kdy byly

objekty zničeny. Život na tomto místě však přesto ani tehdy nezanikl, což dosvědčuje dosti bohatý inventář keramiky v zahloubených jamách v sondě 2, hlásící se časově převážně do 16. stol. Nicméně mezi touto keramikou a nálezy z gotických chladniček je časová mezera více než půl století, z čehož vyplývá, že po zpusťování za husitských válek se zdejší osídlení jen velmi zvolna probíralo k životu.

Helena Olmerová

NA SLOVANECH

V souvislosti s chystanými úpravami klášterního kostela areálu Na Slovanech byl v něm v r. 1976 proveden archeologický výzkum, který měl dokončit sondáže z let 1966 - 67. Uvnitř kostela byly realizovány dvě sondy. Sonda 1, o rozměrech 6 x 2 m podélné ose hlavní lodi ve východní části kostela, zachytila cca 10 cm pod dnešní podlahou zbytky maltového lože pravděpodobně gotické dlažby a pod ní 110 až 190 cm silnou vrstvu kamenitých navážek, v níž byly uloženy dva pohřby v dřevěných rakvích a do níž byla těsně pod podlahou mělce založena zídka neznámého účelu o rozměrech cca 200 x 110 cm vyzděná na výšku jen třemi řadami opukových kamenů. Pod kamenitými navážkami bylo odkryto složité souvrství, podle keramiky datovatelné do 12. - 13. stol., obsahující i rozměrné bloky místěného ulehleho písčitého podloží. Povrch zmíněného souvrství klesal směrem k západu z výšky 206,79 m n. m. Geologické podloží ve formě zvětřalé břidlicové skály bylo dosaženo cca na kótách 205,30 - 205,00 m n. m. V západním konci sondy 1 byla zachycena s největší pravděpodobností menší část objektu mělce zahloubeného do břidlicového podloží a obsahujícího rovněž keramiku 12. až 13. stol.

Sonda 2, situovaná v západní části hlavní a severní boční lodi kolmo na severní obvodovou zeď kostela o rozměrech 10 x 2 m, konstatovala obdobnou stratigrafickou situaci. Navážky mocné 230 - 240 cm byly porušeny vesměs v severní boční lodi několika mladšími zásahy - cihlovým kanálem teplovzdušného vytápění, základy barokního (?) oltáře celkem s deseti hroby, z nichž se většinou zachovalo pouze zetlelé dřevo rakví, zatímco kosti byly zpráskovatělé. Navážky vyplňovaly i cca 200 cm širokou a 130 cm hlubokou rýhu dosahující úrovně podložní zvětřalé břidly, kterou lze pravděpodobně interpretovat jako výkop pro nerealizovanou souvislou základovou zeď pro pilíře mezilodní arkády mezi hlavní a severní boční lodí. Pod navážkami bylo zachyceno 110 - 180 cm mocné souvrství s keramikou 12. - 13. stol., nasedající na podložní břidlu na kótách 204,63 až 204,03 m n. m. Základy severní obvodové zdi kostela byly ještě zahloubeny do břidly až na úroveň 203,87 m n. m.

Terénní situace v třetí sondě o rozměrech 6 x 2 m, umístěné zhruba v prodloužení sondy 2 vně severní zdi kostela, byla obdobná. Pod 200 - 240 cm navážek, do nichž byly zahloubeny kostrové hroby, následovalo 80 - 180 cm mocné souvrství s keramikou 12. - 13. stol. Zajímavým nálezem z těchto vrstev jsou zlomky několika mělce vydutých keramických prejzů z jemně plaveného materiálu. Zvětřalá podložní břidlice byla zachycena v rozmezí kót 204,72 - 203,33 m n. m. Sonda 3 odkryla i základovou partii zdiva opěrného pilíře, jež byla bez provázání přizděna k základům severní obvodové zdi kostela. Shodně se zjištěními ze sondy 2 byl zachycen základový vkop zdiva severní obvodové zdi, porušující souvrství 12. - 13. stol. a překrytý mladšími navážkami, které zakrývají vyšší partie hrubě zděného základového zdiva kostela. Tento fakt lze interpretovat tak, že v době stavby základů se počítalo s dodatečným vyrovnávacím zvýšením terénu vně i uvnitř rozlehlého kostela, situovaného na svahu se zřetelným sklonem k západu.

K otázce polohy kostela sv. Kosmy a Damiána, zmiňovaného k r. 1178, nepřinesl výzkum pozitivní odpovědi, podobně jako čtyři další negativní sondy, realizované v r. 1977 na horní terase jižní klášterní zahrady.

Zdeněk Dragoun

PRAHA 4 – MICHLE**MICHELSKÁ UL.**

Při hloubení základové jámy pro správní budovu n. p. Stavební izolace byly téměř zničeny základové zdi starší kamenné stavby. Záchrannou akci provedlo Muzeum hl. města Prahy 26. ledna 1976. Bylo zjištěno, že stavba porušila nároží, které na východě tvoří zeď o šířce 40 cm, k níž se připojuje severojižně orientovaná zeď o šířce 100 cm. Zdivo objektu, jehož šířka měří 350 cm, se skládá z břidlicových kamenů, jejichž základová spára leží v hloubce 280 cm. Zdá se, že zkoumaný objekt je součástí usedlosti čp. 323 (dnešní škola), snad přístavek. Ve shodě s tím, že vznik této budovy je datován do 1. pol. 19. stol., můžeme nalezené zdivo zařadit do téhož období (D. Líbal, in: Kartogram historického vývoje obcí užšího pražského regionu).

Václav Huml

PRAHA 5 – MOTOL**UL. V ÚVALU**

V sousedství významného pohřebiště z doby hradištní (srv. Pražský sborník historický XI), jehož výzkum byl v r. 1976 dokončen a o němž bude referováno po celkovém zpracování, byly na staveništi rodinného domku na parcele č. kat. 172 zjištěny dva sídlištní objekty. Záchranný výzkum ukázal, že se jedná o pozůstatky osídlení kultury nálevkovitých pohárů, jejíž stopy byly zjišťovány i v areálu hradištního pohřebiště. Objekt č. 1 byl zásobní jámou (ústí 210 cm) s pod hloubenými stěnami a plochým dnem v hloubce 200 cm. Na dně, těsně u stěny jámy, ležela dětská kostra ve skrčené poloze, hlavou k jihovýchodu, obklopená kameny a velkými zlomky jedné nádoby (amfory?), kterou nebylo možno rekonstruovat. Uložení kostry a její obložení kameny a nápadnými střepy svědčí o tom, že se jedná o rituální pohřeb v sídlištní jámě. Objekt č. 2 měl nepravidelně protáhlý tvar s delší osou v délce 920 cm orientovanou severojižním směrem. Vzhledem k velkým rozměrům mohl být prozkoumán jen z menší části, odkrytím obdélníkového sektoru ve východní polovině objektu. Po vybrání kompaktní výplně, v níž byl velký podíl sprašového podloží, se ukázalo, že objekt měl značně členité dno. Vzhledem k tomu, a pro své rozměry, může být s výhradou interpretován jako hliník. Ve výplni bylo málo nálezů. Několik charakteristických zlomků keramiky datuje i tento objekt do kultury nálevkovitých pohárů.

Marie Fridrichová

PRAHA 5 - ŘEPORYJE

Při průzkumu výkopu pro plynovod vedoucího po jihozápadním okraji pražského území (k. ú. Řeporyje) bylo zjištěno narušení řady pravěkých objektů. Záchranný výzkum proběhl v dubnu 1977. Ve stěnách výkopu bylo registrováno a dokumentováno několik desítek jam z období kultur s keramikou volutovou a vypíchanou. Částečně byly prozkoumány tři zahloubené sídlištní objekty kultury bylanské, dva sídlištní objekty laténské a na rozhraní katastrů Řeporyje a Ořech (Praha - západ) bylo prozkoumáno celkem osm sídlištních objektů období římského císařství. Ve dvou z nich byly zjištěny doklady tavby železné rudy v podobě železářských pícek a velkého množství strusky. Kromě keramiky, železářské strusky, mazanice (některé bloky jsou tvarované) byla v jednom z objektů nalezena velmi dobře zachovaná bronzová pinzeta. Nalezené objekty nepochybně souvisejí s nálezy z doby římské, pocházejícími z katastru obce Ořech (srv. nálezové zprávy v archivu AÚ ČSAV). Jedná se zřejmě o železářskou osadu zpracovávající místní surovinu, která je součástí silurského rudného pásma západně od Prahy (R. Pleiner, Základy slovanského železářství a hutnictví v

českých zemích, str. 52). Není vyloučeno, že i laténské a bylanské osídlení bylo motivováno povrchovým výskytem suroviny k výrobě železa.

V sousedství uvedeného záchranného výzkumu vede projektovaná trasa pražského dopravního okruhu H. Přípravovaná výstavba prvního úseku této komunikace vyvolala předstihový archeologický výzkum v poloze Zavětina, odkud bylo sběrem doloženo osídlení kultur s volutovou a vypíchanou keramikou. Výzkum probíhal v období července až listopadu 1977. V trase komunikace byla provedena skrývka ornice v pruhu cca 60 x 400 m. V západní části skrývky se pod ornici objevila hnědočerná vrstva, jejíž mocnost dosahovala až 40 cm, obsahující zlomky neolitické keramiky, mazanici, zvířecí kosti, štípanou i hlazenou kamennou industrii. Systémem sond v místech nápadných kumulací kamenů a mazanice bylo pod touto vrstvou odkryto několik zahloubených objektů (mezi nimi i tzv. stavebních jam) a částí kůlových staveb. Nálezy datují tyto objekty do období volutové a vypíchané keramiky. V nálezovém inventáři je nápadné značné množství štípané industrie. Surovinou je zřejmě pazourek, v menší míře rohovec a křemenec. Kromě pozůstatků neolitického osídlení tu byly nalezeny tři kostrové hroby kultury únětické, stopy osídlení z období kultury knovízské a několik sídlištních objektů a žárový hrob kultury bylanské. Ve východní části (po pravé straně silnice Řeporyje - Zadní Kopanina) odhalila skrývka pozůstatky raně středověké osady. Vedle sídlištních objektů (polozemnice, obilnice) byla prozkoumána výrobní část osady zaměřená na těžbu a zpracování suroviny k výrobě železa. Bylo za chyceno celkem pět spodních částí píček (výhní). Důležitým výsledkem je zjištění, že potřebná surovina byla získávána těžbou přímo na místě. S výrobou železa souvisí i velké množství kusů vápence, vyskytujících se v areálu osady. Na základě keramiky (jednoduché vlnovky, kalichovité okraje) lze osadu datovat předběžně do 12. stol.

Při budování veřejného osvětlení v jihozápadní části obce, bylo výkopem po obou stranách bezejmenné uličky souběžné se silnicí Řeporyje - Ořech porušeno rozsáhlé zahloubení. Nález bylo možno prozkoumat pouze vybíráním z profilů (plošný výzkum znemožnil asfaltový koberec uličky). Malá šířka komunikace (max. 3 m) nevylučuje, že oběma výkopy byl zachycen jediný sídlištní objekt, patrně chata orientovaná západ východ. Délka objektu v severním výkopu měřila 8,8 m, v jižním 5,5 m. Větší množství nálezů pochází ze severního profilu. Keramika datuje objekt (objekty?) do pozdně halštatského období.

Současně s uvedenými záchrannými výzkumy probíhal soustavný průzkum okolí prováděný ve spolupráci s místním zájemcem o archeologii Jaroslavem Hrudkou, Řeporyje č. 23. V poloze Zmrzlík po levé straně silnice Řeporyje - Zadní Kopanina, byla sběrem získána železářská struska. Nález nelze časově zařadit. Podobné nálezy byly učiněny v okolí Zadní Kopaniny již dříve (srv. R. Pleiner, *Základy slovanského železářství a hutnictví v českých zemích*, str. 243). Málo typické zlomky keramiky byly nalezeny v poloze Chaloupky, severovýchodně od Zadních Kopanin. Ve sbírce J. Hrudky jsou odtud zlomky volutové a vypíchané keramiky. V blízkosti Řeporyjí, v poloze Na fořtu, jihovýchodně od obce, byla sběrem zjištěna keramika knovízské kultury a na počátku Dalejského údolí, v blízkosti mlýna, zlomky keramiky neolitické. Výsledkem spolupráce s J. Hrudkou je také registrace slovanského osídlení v poloze Velminoha, severně od Malé Ohrady, které bude zasaženo při výstavbě Jihozápadního Města.

Marie Fridrichová

PRAHA 5 – ZBRASLAV

ZÁMEK

V r. 1976 byly zahájeny práce na generální rekonstrukci a přestavbě inženýrských sítí na zámku ve Zbraslavi. Barokní zámek stojí dnes přibližně v místech, kde byl koncem 13. a počátkem 14. stol. postupně zbudován jeden z nejvýznamnějších českých klášterů,

cisterciácký klášter Aula Regia, jehož zakládací listinu vydal Václav II. dne 10. srpna 1292. Klášter zanikl v 17. stol. a jeho přesná poloha a rozloha nejsou známy.

Vzhledem k důležitosti lokality zajišťuje kolektiv pracovníků Pražského střediska státní památkové péče (H. Ječný, Zdr. Dragoun, M. Tryml) průběžný dohled nad postupem výkopových prací. Průzkumové práce jsou zatím omezeny na začištění a dokumentaci terénních situací odkrytých stavbou, takže naše poznatky jsou značně mezerovité a neumožňují v současné etapě výzkumu vytvoření celkového obrazu historie vývoje lokality. Kanalizační rýhy na nádvoří dnešního zámku zachytily základové zdivo kostela cisterciáckého kláštera, konkrétně základy severní řady pilířů lodi. Výkopy porušily i východní závěr kostela, kde byly odkryty základy jedné z kaplí, kterými byl kostel na východě ukončen. Při začišťování profilů výkopů se ukázalo, že osídlení místa je značně starší. Zjistili jsme objekty a kulturní vrstvy datované pravěkou keramikou (knovízská kultura) i časně slovanské osídlení 8. a 9. stol. Dohled nad výkopovými pracemi bude i nadále pokračovat, v případě nutnosti uvažujeme i o plošném výzkumu.

Michal Tryml

PRAHA 6 – DEJVICE

BABA

Pokračováním záchranného archeologického výzkumu z let 1974 a 1975 byla další etapa zkoumání výšinného sídliště kultury nálevkovitých pohárů v Praze 6, na ostrožně Baba. Výzkum probíhal v rámci výstavby sídliště Baba II - východ a vzhledem ke zvýšené stavební činnosti na ploše lokality nabyl v sezónách 1976 a 1977 většího rozsahu.

V r. 1976 byl výzkum zahájen na ploše ohraničené ul. Na ostrohu a stavebními objekty 106, 105 a 151, která byla pro potřeby archeologie skryta graederem na úroveň šterkopískového podloží. Byly zde tak vytvořeny dvě sondy: Sonda A o rozměrech 3 x 52 m a sonda B o rozměrech 3 x 51 m, ve kterých bylo zachyceno okolo třiceti objektů, převážně sídlištního charakteru. V době, kdy bylo započato s jejich vybíráním, byla zahájena v rámci družstevní výstavby na Babě stavba provizorního zařízení - ohrady pro uložení materiálu - při níž došlo k porušení dalších archeologických objektů, a výzkum bylo nutno přenést na tuto plochu. Celkem jedenácti zajišťovacími sondami o ploše cca 230 m zde byla prozkoumána část eneolitického sídliště. Bylo nalezeno velké množství keramických zlomků, osteologického materiálu, kamenných sekerek, kostěné industrie, dále hliněné přesleny a závaží, měděné šídlo atd., pocházející především ze zásobních a odpadních jam a dvou polozemnic. Tato část sídliště byla oddělena od ostatní plochy trojnásobnou kúlovou palisádou, zjištěnou v délce 20 - 30 m.

Od července 1976 se výzkum soustředil na plochu stavebních objektů 209, 210, kde bylo zahájeno hloubení základů. Na této ploše byla prozkoumána část eneolitického příkopu (v délce 35 m), širokého 6 - 7 m a hlubokého 130 - 180 cm, jehož funkce patrně souvisela s vnitřním členěním lokality. Výplň příkopu, stejně jako několik sídlištních objektů v jeho okolí (např. píčka) poskytlo bohatou kolekci keramického materiálu a zvířecích kostí.

Pro urychlení výzkumu byl na lokalitě zahájen geofyzikální průzkum pomocí protonového magnetometru a dalších magnetometrických metod, prováděný doc. F. Markem z katedry užité geofyziky PFUK v Praze, který by měl svými výsledky přispět při sledování nejvýraznějších archeologických objektů.

V 1. pol. sezóny 1977 byl dokončen průzkum tzv. centrální části lokality, přerušený v uplynulém roce. V sondách A - C o celkové ploše okolo 400 m bylo zjištěno více než šedesát sídlištních objektů a především náznaky několika lineárních žlabů (o šířce 70 - 80 cm), směřujících od severu k jihu v dosud zachycené délce 30 - 40 m, pro které zatím nelze uvést ani analogie, ani vysvětlení.

Na závěr byla zkoumána plocha cca 50 x 30 m přibližně 150 m jihozápadně od zříceniny Baba. Výzkum v této části lokality přinesl mimo bohaté nálezy keramické i nekeramické také objev dvou čtvercových polozemnic, sídlištních jam, systémů kúlových jamek a dětského pohřbu. Výše uvedené nálezy lze datovat do wiórecké a salzmündské fáze kultury nálevkovitých pohárů. V několika místech byly v nadložních vrstvách zachyceny také nálezy kultury mohylové a knovízské (porušené žárové hroby, keramické zlomky a bronzové předměty).

Josef Havel

PRAHA 8 – ČIMICE

ČIMICKÁ UL.

V r. 1976 byl dokončen záchranný archeologický výzkum prováděný Muzeem hl. města Prahy v souvislosti se stavbou Severního Města - sídliště Čimice II, kterým bylo zkoumáno sídliště a pohřebiště kultury únětické. Naleziště se rozkládá na levé straně silnice, vedoucí z Bohnic do Dolních Chaber (Čimická ul.), na parcele č. kat. 1016, pod novou samoobsluhou v Žalovské ul. V prostoru lokality se původně rozkládala zatravněná plocha, kde byla pro potřeby stavby skryta ornice na ploše cca 100 x 50 m o síle 30 - 40 cm.

Archeologickým výzkumem bylo prozkoumáno celkem třináct hrobů a čtyři sídlištní objekty. Všechny hroby a objekty A a D podle některých charakteristických keramických tvarů (koflíky, misky, dózičky a menší hrncovité nádoby) a podle některých prvků pohřebního ritu lze datovat do středního období kultury únětické. Pohřebiště představuje zřejmě malý uzavřený hrobový okrsek, který může být součástí rozsáhlejšího pohřebiště. Jednotlivé hroby tvoří řadu táhnoucí se od západu k východu a vzhledem k tomu, že se vzájemně respektují, je možné předpokládat na povrchu jejich označení. K úpravě hrobových jam bylo většinou použito kamenů. Ve dvou případech (hrob č. 2 a č. 8) lze hovořit o vybudování kamenné skříňky. Zesnulí byli do oválných nebo obdélníkových jam uloženi na pravý bok, ve skrčené poloze, hlavou k jihu, nohama k severu (s odchylkou na jihovýchod, resp. severozápad). K nejstarší fázi pohřebiště patří hrob č. 3, k pohřbení ostatních došlo v poměrně krátkém časovém úseku. Ke kultuře únětické náleží také zbytek sídlištního objektu D a především rozsáhlý objekt A - pravděpodobně hliník. Objekt A měl oválně protáhlý tvar podélně orientovaný ve směru severozápad - jihovýchod a měřil na délku 11,30 m; max. šířka 6,10 m a min. šířka 3,52 m. Stěny objektu se stupňovitě zužovaly k mírně mísovitému dnu, jehož hloubka se pohybovala od 105 do 112 cm od úrovně šterkopískovitého podloží. Keramické zlomky nalézané řídce v černohnědé jílovité výplni objektu pocházely většinou z hrubých zásobnicovitých tvarů.

Dokladem eneolitického osídlení lokality je objekt B - sídlištní jáma kruhovitěho obrysu, ve které byl nalezen parohový nástroj a část nálevkovitého poháru, objekt C s keramikou kultury kanelované a o přítomnosti kultury se zvoncovitými poháry svědčí nález zdobeného keramického zlomku v zásypu hrobu č. 6.

Záchranný archeologický výzkum pokračoval v menší míře také v r. 1977 na další skryté ploše, vzdálené od popisovaných nálezů 200 - 300 m východním směrem, kde byly zachyceny další čtyři hroby a dva sídlištní objekty kultury únětické.

Josef Havel

Na parcele č. kat. 820, jižně od Čimického rybníka, pokračoval v letech 1966 až 1977 předstihový archeologický výzkum vyvolaný výstavbou Severního Města. Byla plošně odkryta severozápadní část parcely, kde probíhá příkopovitá rýha datovaná keramikou od 13. stol. Ve střední části jsme v návaznosti na geofyzikální zaměření (Geofyzika, n. p., Brno,

závod Praha) provedli výkopy, které však proti očekávání nepřinesly doklady o pokračování mladohradištního osídlení východním směrem. Na břehu rybníka se podařilo nalézt jednu polozemnici a část odpadní jímky příkopovitého charakteru s keramikou římského období. Největší překvapení přinesl až záchranný výzkum ve východní partii parcely, kde v průběhu stavebních prací došlo k odhrnutí zeminy až do hloubky 100 cm. Zatímco v jižní části byla porušena i spodní vrstva s objekty, podařilo se včasným zásahem archeologicky prozkoumat severní část. Při preparaci staveniště „betonárky“ o rozměrech 30 x 70 m se podařilo odkrýt třináct jam a tři polozemnice s keramikou pražského typu. Ze zásypu zásobních jam vyhloubených do sprašového podloží jsme získali větší množství zvířecích kostí, zlomky žernovů, střepy hliněných pekáčů, tkalcovská závaží a kolekci keramiky ze 4. až 8. stol. Dosavadním výzkumem jsme zjistili hranici mezi mladohradištním osídlením na jedné a osídlením staršího a středohradištního období na druhé straně. Ve východní části parcely, situované do těsné blízkosti současné zástavby, byla prokázána sídlištní kontinuita od římského období až po dobu středohradištní. Výzkum v Čimicích není ještě uzavřen, neboť v roce 1978 bude pokračovat na severní straně Čimického rybníka, kde je projektována výstavba obchodního a kulturního střediska pro sídliště Čimice. Již dnes se ukazuje, že archeologické práce v tomto areálu přinášejí důležité doklady pro osídlení prvních Slovanů na území Prahy.

Václav Huml

PRAHA 8 – STŘÍŽKOV

STŘÍŽKOVSKÁ UL.

Během výkopů pro vodovodní přípojku k ubytovně n. p. Potraviny našli dělníci firmy Union inženýring Beograd studnu. Při záchranné akci 26. 10. a 2. 11. 1976 jsme tuto památku kresebně a fotograficky zdokumentovali. Při hloubení rýhy pro přípojku (šířka 160 cm, hloubka 170 cm) byl na severní straně narušen plášť studny o průměru 248 cm a vnitřní světlosti 172 cm. Od obytného dvorského stavení čp. 29 měří vzdálenost 8,9 m. V plášti studny jsou zasazeny pískovcové kameny (délka 36 - 47 cm, výška 13 - 21 cm). Na jeho vnitřku se ve vzdálenosti 150 cm objevují kapsy (výška 30 cm, šířka 20 cm). Ústí studny překrývá segmentový oblouk, postavený z tvrdě vypálených cihel. Jeho vrchol se objevuje již v hloubce 87 cm pod dnešním povrchem. Studna náleží k někdejšímu dvoru, připomenutému v 16. - 17. stol. (DZ 127 - A - 20, 94 - E - 24), kdy je součástí libeňského panství. Nezasypanou studnu lze datovat shodně s budovou čp. 29, která pochází z konce 18. - I. poloviny 19. stol. (D. Líbal, in: Kartogram historického vývoje obcí užšího pražského regionu).

Václav Huml

PRAHA 8 - PROSEK

Pracovníci n. p. Pražské sídlištní a vodohospodářské stavby v rámci rekonstrukce baziliky sv. Václava vykopali na přilehlém hřbitově příkopovou rýhu pro elektrické kabely. Rýha (šířka 80 cm, hloubka 110 - 140 cm) probíhala 240 cm jižně od pravé boční lodi a pokračovala západním směrem, kde se kolmo zatáčela k severu. Bylo zjištěno, že na obou stranách průkopu ve vzdálenosti 530 cm od západní strany baziliky jsou zbytky základového zdiva (šířka 63 cm). Zdivo tvoří pískovcové kvádríky spojené maltou (délka 24 - 30 cm, výška 13 - 16 cm). Pod dochovanými třemi vrstvami kvádríků o celkové výšce 64 cm se objevuje předzáklad (šířka 85 cm), který je založen na žlutém sterilním jílu. Základy zdiva jsou zřejmě pozůstatkem zdi orientované východ - západ, které je v jedné úrovni s obvodovou zdí jižní

lodi. Do dalšího průzkumu zůstává nevyjasněno, zda se v tomto případě nejedná o někdejší obvodovou zeď, která uzavírala areál s bazilikou sv. Václava, datovanou kolem r. 1200 (A. Merhautová, Raně středověká architektura v Čechách, str. 262-264).

Václav Huml

PRAHA 9 - HORNÍ POČERNICE

Na základě hlášení z Archeologického ústavu ČSAV provedlo Muzeum hlavního města Prahy v období 25. 6. - 13. 10. 1976 záchranný archeologický výzkum na Chvalce (západní část Horních Počernic). Při stavbě stožárů pro elektrické vedení k projektované čisticí stanici byly poblíž parcely č. kat. 330 nalezeny keramické zlomky a lidská kostra, kterou převzalo antropologické odd. AU ČSAV. S ohledem na pokračování stavby bylo rozhodnuto provést v nejbližším okolí archeologický výzkum. Zjišťovacími sondami se podařilo nalézt polozemnici s křulovými jamkami, část příkopové rýhy a odpadní jámy s uhlíky, keramikou a zlomky zvířecích kostí. Všechny objekty byly zapuštěny do jílovotopísčitého podloží, jejich výplň obsahovala tmavě šedohnědou hlínu s kusy mazanice a drobných uhlíků.

Dalším nalezištěm se stala plocha staveniště budoucí čisticí stanice na východní straně dnes vyschlého rybníčku. Před bagrováním plochy jsme prosondovali terén řadou zjišťovacích vrtů. Jediným poznatkem, kromě nepatrné destrukce objektu při jižním okraji staveniště, je odkryv mohutného souvrství hnědočerných jílu s bahnitou konzistencí, jejichž přítomnost doložil výzkum AU ČSAV v r. 1972. Naším výzkumem bylo prokázáno, že směrem k rybníku toto souvrství nápadně mizí. Na východní straně staveniště byla v průkopu pro vodovod nalezena torza čtyř zahloubených píček s keramikou 12. - 13. stol.

Výzkum v r. 1976 dokumentoval objekty, náležející k mladohradištnímu sídlišti, které na západní straně zachytil výzkum AU ČSAV a na východě výzkum Muzea hl. města Prahy v r. 1975 (J. Šustová, Mladohradištní sídliště v Horních Počernicích, AR XXIV, 1972, str. 570 - 575; P. Sommer, Nálezová zpráva o výzkumu MMP). Domnívám se, že osídlení je v úzkém vztahu k osadě Chvaly, jejíž někdejší jádro (kostel a tvrz) leží na severovýchod od zkoumaného území. Tato osada je v historických zprávách připomínána již v 11. stol.

Václav Huml

PRAHA 9- KYJE

V roce 1976 proběhlo několik záchranných archeologických výzkumů v Praze 9 - Kyjích. Z katastru obce pochází dosud mnohem méně nálezů, než by odpovídalo její výhodné poloze na Rokytce, kolem níž se koncentrovalo pravěké osídlení východní poloviny pražského území. Provedené záchranné akce dosavadní znalosti (viz archiv nálezových zpráv AU ČSAV) doplnily a upřesnily.

V květnu 1976 provedlo Národní muzeum záchranný výzkum na pozemku domu čp. 48, jehož předmětem byl kostrový hrob z období stěhování národů. Na stejném pozemku proběhl výzkum Muzea hlavního města Prahy, kterým byl dokumentován sídlištní objekt starší doby laténské. Časové zařazení se opírá o keramiku, zejména o její ornament provedený kolkováním.

Další menší záchranný výzkum provedlo Muzeum v areálu místní ZDŠ (parcela č. kat. 20, 21), kde při úpravách školního hřiště byla porušena část sídliště knovízské kultury, reprezentovaná kulturní vrstvou a dvěma sídlištními objekty. Z jámy č. 1 byly kromě značného množství keramiky získány rozměrné kusy mazanice, hliněné závaží, zlomky ručních mlýnků a kamenná těrka. Nejvýznamnějším předmětem z jámy č. 2 je bronzový hrot kopí.

V r. 1976 byla rovněž provedena rozsáhlá skrývka v prostoru jižně od ul. Chlumecké (počátek silnice E 12), na parcele č. kat. 439, pro výstavbu sídliště Černý Most. Při průzkumu skryté plochy byla konstatována kulturní vrstva v místech budoucího zařízení staveniště při ul. Vajgarské (dříve Kbelská). Získané nálezy (keramika, opracovaný kus křemence) lze datovat do starší fáze eneolitu. Bližší kulturní určení nedovoluje nedostatek charakteristických prvků v souboru keramiky. Další nálezy pocházejí z míst budoucího obytného bloku A3, přibližně uprostřed staveniště. Jedná se opět o keramiku (zlomky snad z jedné, částečně přepálené nádoby). I tyto nálezy řadíme do eneolitu (kultura se šňůrovou keramikou?).

Marie Fridrichová